

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-56>

УДК 338.3

ДІАГНОСТИКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

DIAGNOSTICS OF THE CREDIT ABILITY OF THE ENTERPRISE WITH THE PURPOSE OF INCREASING THE STABILITY OF BUSINESS

Кириченко Сергій Олександрович

кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6195-5204>

Забіяка Віталій Васильович

студент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6851-3967>

Kyrychenko Serhii, Zabiaka Vitalii

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

У даній статті детально розглядаються різні методи діагностики кредитоспроможності підприємств. Запропоновано використання методики оцінювання фінансового стану та подальшої оцінки класу позичальника. Цей метод дозволяє зробити комплексний аналіз фінансової діяльності підприємства і визначити його здатність виконувати фінансові зобов'язання. Наступним було запропоновано використання моделі Альтмана, яка дозволяє оцінити стан підприємства та визначити ризик його банкрутства. Додатково до вищезгаданих методів, використано модель для визначення коефіцієнту життєздатності промислових підприємств. У висновках статті підкреслюється доцільність застосування вищезгаданих методів у процесі оцінки кредитоспроможності підприємств. Їхнє поєднання надає змогу отримати більш об'єктивну та комплексну оцінку фінансової стійкості та кредитоспроможності підприємства.

Ключові слова: кредитоспроможність, підприємство, діагностика, коефіцієнт, банкрутство, життєздатність.

When commercial banks provide loans to companies (borrowers), it becomes essential for them to assess the creditworthiness of the borrower. This assessment is mandatory because loans contribute significantly to the revenue of commercial banks, thereby influencing the efficiency of their operations. The assessment of their own creditworthiness is equally crucial for a business entity (borrower) since this procedure helps identify any problematic aspects within the company and take necessary steps to address them. Understanding the issues allows for timely resolution or even prevention, which subsequently impacts the bank's decision regarding loan provision. Assessing creditworthiness is a crucial factor that can minimize credit risk. This article is relevant for commercial banks, other financial institutions, or simply for enterprises seeking to diagnose their own creditworthiness. The purpose of the article is to improve the diagnostics of an enterprise's creditworthiness on the example of a real enterprise – PJSC "Milk Alliance" to develop recommendations for further effective functioning and self-diagnosis. This article examines in detail various methods of diagnosing the creditworthiness of enterprises. It is proposed to use the method of assessing the financial condition and further assessment of the class of the borrower. This method allows you to make a comprehensive analysis of the company's financial activity and determine its ability to fulfill financial obligations. Furthermore, the implementation of the Altman model was suggested to evaluate the financial condition of the enterprise and gauge the risk of bankruptcy. Alongside the previously mentioned approaches, a viability coefficient model was employed to assess industrial enterprises. The article's findings highlight the practicality of employing the mentioned approaches when evaluating the creditworthiness of companies. Integrating these methods enables a more unbiased and thorough evaluation of the enterprise's financial stability and creditworthiness, leading to a more comprehensive assessment overall.

Keywords: creditworthiness, enterprise, diagnosis, ratio, bankruptcy, viability.

Постановка проблеми. При наданні кредитів підприємству (позичальнику) комерційний банк стикається з необхідністю діагностики його кредитоспроможності. Ця процедура обов'язкова, тому що кредити формують основну частину доходів комерційного банку, що суттєво впливає на ефективність їхньої діяльності. Для суб'єкта господарювання (позичальника) визначення власної кредитоспроможності не менш важливе, оскільки саме ця процедура дозволяє виявити проблемні аспекти на підприємстві, та надалі їх усунути. Розуміння проблеми дозволяє вчасно її усунути або взагалі уникнути, що у подальшому вплине на рішення банку про надання кредиту.

Мета статті – вдосконалення діагностики кредитоспроможності підприємства на прикладі реального підприємства – ПрАТ «Молочний Альянс» для розробки рекомендацій щодо подальшого ефективного функціонування та самодіагностики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських вчених, проблему діагностики банкрутства та кредитоспроможності підприємств досліджували такі вчені: Терещенко О. О., Проскура О. Ю. Матвійчук, В. П. Мартиненко. Саме їхні напрацювання та дослідження заклали базу для розвитку моделей прогнозування банкрутства, кредитоспроможності та дослідження становища підприємства в цілому.

Після аналізу різноманітних досліджень та наукових публікацій можна зробити висновок, що в галузі економічної теорії існує широкий спектр методик для оцінки кредитоспроможності позичальників. Однак, досі не було розроблено єдиної всезагально прийнятої науково обґрунтованої методології.

Формулювання цілей статті. Основними цілями даного дослідження є:

- визначення факторів впливу на кредитоспроможність підприємства;
- обґрунтування методичних підходів для здійснення оцінки кредитоспроможності підприємства;
- проведення оцінки рівня кредитоспроможності підприємства ПрАТ «Молочний Альянс»;
- здійснення оцінки рівня кредитоспроможності та визначення класу позичальника шляхом застосування сучасних підходів до аналізу бухгалтерського балансу підприємства;
- проведення оцінки фінансового стану підприємства за методом Альтама та розрахунок ризику банкрутства;

– проведення оцінки діагностики та розроблення практичних рекомендацій щодо покращення рівня кредитоспроможності підприємства ПрАТ «Молочний Альянс».

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній літературі питанням кредитоспроможності клієнта приділяється велика увага, існує багато трактувань даної категорії, що свідчить про еволюцію цього поняття в залежності від ступеня розвитку економіки країни та середовища функціонування кредитних установ.

Кредитоспроможність – це термін, який охоплює різні аспекти фінансового стану компанії, наприклад такі як: прибутковість, платоспроможність, ризик банкрутства, фінансова стійкість, ділова активність, коефіцієнти ліквідності та життєздатності, кредитна історія позичальника, якість забезпечення тощо [1].

Для комерційного банку недостатньо, щоб компанія була платоспроможною, вона повинна бути кредитоспроможною, оскільки, на відміну від інших зобов'язань, кредитні зобов'язання компанії перед банком повинні погашатися виключно грошовими коштами.

Компанію можна визнати не платоспроможною, але кредитоспроможною, і в цьому випадку ключову різницю робить саме забезпеченість кредиту.

Для того, щоб якісно оцінити кредитоспроможність, необхідно належним чином використовувати аналіз зовнішнього середовища, такий як галузевий аналіз та аналіз конкуренції. За допомогою цього аналізу можна визначити рівень кредитного ризику операцій при розгляді заходів, запропонованих для фінансування [2].

Враховуючи позабалансові ризики, кредитний ризик банку можна мінімізувати лише на основі комплексного багатофакторного аналізу кредитоспроможності клієнта банку. Це дозволяє створити надійну базу даних для подальшої оцінки рейтингу конкретного позичальника.

Також варто зазначити, що банки самостійно встановлюють контрольні значення та мінімальні бали для кожного показника відповідно до його важливості серед інших показників. Це може свідчити про те, що позичальник (контрагент банку) найімовірніше виконає свої зобов'язання за кредитом.

Зазвичай така ймовірність виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитними операціями можлива лише до підвищення банком відсоткової ставки за кредитом. Також банки не проводять перерахунок кредитоспро-

можності клієнта при прийнятті рішення про підвищення процентної ставки за кредитом. При цьому не завжди виконується правило, що загальна сума відрахувань від доходу позичальника не може перевищувати 50% доходу.

Аналізуючи попереднє твердження, можна припустити, що комерційні банки самі створюють ризик неповернення кредитів клієнтами.

Класичним підходом до оцінки кредитоспроможності позичальника є аналіз балансу підприємства. Проте бухгалтерська звітність не є єдиним джерелом інформації для кредитного аналізу. Більшість фінансових показників дають лише загальне уявлення про стан клієнта, тому зазвичай розглядають і додаткові показники, такі як: репутацію клієнта, кредитну історію, наявність відкритих судових справ та інших непрямих факторів [3].

Оцінка фінансового стану позичальника здійснюється шляхом проведення аналізу його фінансово-господарської діяльності, що базується на таких показниках: рентабельність, прибуток і збиток, обсяг реалізації, коефіцієнт ліквідності, грошовий потік, позиція позичальника на ринку та її залежність від циклічних і структурних змін в економіці, а також раніше здійснені погашення кредитів та інші фактори, які необхідно враховувати [4].

Оцінювання фінансового стану позичальника виконується в три етапи:

1-й етап – обчислення значень показників, що характеризують фінансовий стан позичальника;

2-й етап – оцінювання та узагальнення показників і визначення класу надійності позичальника;

3-й етап – складання аналітичного висновку.

Залежно від стану, фінансової стійкості, платоспроможності підприємству-позичальнику може бути наданий один із п'яти можливих класів, відповідно до його надійності.

Клас А – підприємство з дуже стійким фінансовим станом.

Клас Б – підприємство із стійким фінансовим станом.

Клас В – підприємство має ознаки фінансових проблем.

Клас Г – підприємство підвищеного ризику.

Клас Д – підприємство з незадовільним фінансовим станом.

Для встановлення класу позичальника обчислюється інтегрований показник його надійності та фінансового стану, що розраховується на підставі економічних показників та коефіцієнтів, їх вагомих значень та вагомих коефіцієнтів груп показників [4,6]

Розрахунки інтегральних показників на прикладі підприємства ПрАТ «Молочний Альянс». Для прикладу було обрано підприємство ПрАТ «Молочний Альянс», та використано показники фінансової звітності за 2019 – 2021 роки [5]. Розрахунки виконувалися за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel.

Таблиця 1

Розрахунок оцінки позичальника

Група показників	Розраховане сумарне значення
I група	21,4
II група	130
III група	136
IV група	20
Усього	307,4
Клас позичальника	A

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків за даними звітності підприємства [5]

На даному етапі було виявлено, що коефіцієнт поточної ліквідності, не відповідає нормативному значенню, менше 2.

Інші показники кредитоспроможності відповідають нормативним значенням, що дозволило в сумі набрати 21,4 бали за першою групою і 130 балів за другою групою показників платоспроможності позичальника.

Визначається сума значень усіх груп (S). З огляду на суми значень усіх показників визначається клас позичальника на підставі рейтингової шкали таблиці 2. Залежно від того, в яких параметрах знаходиться значення S, позичальник відноситься до певного класу (А, Б, В, Г, Д).

За групою показників фінансової стійкості (III), було набрано 136 балів, а за групою показників «надійності» – 20 балів.

Таблиця 2

Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення інтегрального показника	Клас
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 130 до 160	В
Від 110 до 135	Г
Менше 110	Д

Джерело: побудовано автором на основі відомостей [4; 6]

Сума балів за чотирма групи складає 307,4 бали. Отже, відповідно до таблиці 3 можна зробити оцінку, що підприємство ПрАТ «Молочний Альянс» відноситься до класу А, оскільки набрало більше 200 балів.

Отже, відмінний результат оцінки кредитоспроможності та віднесення підприємства до класу А, свідчить про високий рівень платоспроможності, надійності та фінансової стійкості підприємства ПрАТ «Молочний Альянс».

Також це є наслідком того, що із 18-ти розрахованих показників лише три не відповідали нормам оцінки і було оцінені в нуль балів.

Адаптація зарубіжного методу діагностики для підприємства ПрАТ «Молочний Альянс». Модель Альтмана (Altman model) – алгоритм інтегральної оцінки загрози банкрутства підприємства, базується на комплексному обрахунку найважливіших показників, що діагностує кризовий фінансовий стан [7].

Z-модель Альтмана (Z-score model) – математична формула, що вимірює ступінь ризику банкрутства кожної окремої компанії.

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + X_5. \quad (1)$$

В даній моделі фактор X_1 характеризує ліквідність балансу;

X_2, X_3 – рентабельність активів;

X_4 – структуру капіталу;

X_5 – оборотність активів.

На основі розрахунків показника Z для робиться висновок:

- якщо $Z < 1,81$ – ймовірність банкрутства новить від 80 до 100%;
- якщо $Z = 1,81 - 2,77$ середня ймовірність краху компанії від 35 до 50%;
- якщо $Z = 2,77 - 2,99$ – ймовірність банкрутства не велика від 15 до 20%;
- якщо $Z > 2,99$ – ситуація на підприємстві стабільна, ризик неплатоспроможності протягом найближчих двох років зовсім незначний.

Результати проведеного дослідження свідчать про відмінний фінансовий стан підприємства ПрАТ «Молочний Альянс» та дуже низький ризик банкрутства в найближчі два роки, оскільки показник $Z > 2,99$ протягом досліджуваного періоду. Зважаючи на фактори фінансового спаду через ковідні обмеження 2020-2021 років динаміка зміни показника Z є в межах норми. А загальний рівень фінансової стійкості і кредитоспроможності підприємства залишається високим протягом 2019-2021 років

Адаптація сучасного українського методу діагностики для підприємства ПрАТ «Молочний Альянс». Для дослідження було обрано модель визначення рівня життєздатності для підприємств промисловості Мартиненка В.П., оскільки використання даної моделі є оптимально швидким та точним рішенням для діагностики підприємств промисловості [8].

Таблиця 3

Розрахунок моделі Альтмана для ПрАТ «Молочний Альянс»

Показник / Роки	2019	2020	2021
Z	3,2231	3,6263	3,2095
x1	0,3757	0,2722	0,3019
x2	0,0195	0,1227	0,0768
x3	0,0349	0,1344	0,0791
x4	1,0497	0,8148	0,9400
x5	1,9999	2,1956	1,9149

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків за даними звітності підприємства [5]

$$\text{Кж.} = 1,0\text{Кп.л.} + 2,5\text{Ка.л.} + 2,86\text{Км.в.к.} + 2,0\text{Км.в.пр.} + ,33\text{Кр.пр.}, \quad (2)$$

де Кж. – коефіцієнт життєздатності промислових підприємств;

Кп.л. – коефіцієнт поточної ліквідності;

К.а.л. – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

Км.в.к. – коефіцієнт маневреності власних коштів;

Км.в.пр. – коефіцієнт майна виробничого призначення;

Кр.пр. – коефіцієнт рентабельності продажу продукції.

Для визначення рівня життєздатності для підприємств промисловості використовується наступна шкала (табл.4).

Згідно результатів таблиці 4 та шкали визначення в таблиці 5 можемо зробити висновок, що коефіцієнт життєздатності підприємства ПрАТ «Молочний Альянс» є високим (більший за 5) протягом останніх трьох років.

Отже, дана модель також може бути рекомендована для діагностики підприємства її працівниками чи сторонніми аудиторамі.

Висновки. Використання одразу декількох моделей дозволило отримати більш повне та об'єктивне уявлення про кредитоспроможність підприємства. Кожна модель має свої особливості, враховуючи різні фактори

Таблиця 4

Розрахунок коефіцієнту життєздатності за методом Мартиненка В.П.

Коефіцієнт	Звітний період, рік		
	2019	2019	2019
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,1	1,8	1,9
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,16	0,11	0,3
Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,822	0,677	0,750
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,794	0,974	0,923
Коефіцієнт рентабельності продажу продукції	0,010	0,056	0,040
Коефіцієнт життєздатності промислових підприємств	6,473	6,145	6,775

Джерело: побудовано автором на основі розрахунків за даними звітності підприємства [5]

Таблиця 5

Шкала визначення рівня життєздатності підприємств промисловості

Значення коефіцієнта	Рівень життєздатності
5,0 – вище	Високий
4,99 – 4,16	Середній
4,15 – 2,26	Низький
2,25 – нижче	Дуже низький

Джерело: побудовано автором на основі відомостей [4; 6]

банкрутства та найвищі показники життєздатності за моделлю Мартиненка В.П. Отже за цими показниками можна зробити висновок про високий рівень кредитоспроможності підприємства ПрАТ «Молочний Альянс».

Таким чином, на підставі вище зазначених показників, підприємству ПрАТ «Молочний Альянс» з високою ймовірністю буде надано кредит будь-яким банком України.

Отже, оцінка кредитоспроможності є важливим фактором, який може мінімізувати кредитний ризик. Саме тому наше дослідження є актуальним для комерційних банків та інших фінансових установ, або просто для підприємств, які прагнуть проводити діагностику власної кредитоспроможності. Воно надає їм інструменти та методологію для оцінки їхнього фінансового стану та виявлення потенційних ризиків. Це допомагає підприємствам зміцнювати свою фінансову стійкість та залучати кредитні ресурси.

та показники, і тим самим доповнює одна одну. Це дозволяє знизити ризик помилкових висновків та вплив можливих обмежень або недоліків окремих моделей і отримати більш об'єктивну оцінку кредитоспроможності підприємства.

В результаті було визначено, що досліджуване підприємство має найнижчий ризик

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Капран В. І., Кравченко М. С., Коваленко О. К., Омельченко С. І. Банківські операції : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
- Організаційні аспекти аналізу кредитоспроможності підприємств-позичальників. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1223>.
- Єпіфанова А. О. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_F/Yepifanov_Dekhtiar_1_Shkol%27nik_.pdf.
- Владимирська Н. І. Особливості сучасних методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4677/1/Особливості%20сучасних%20методичних%20підходів%20до%20оцінки%20кредитоспроможності%20позичальника.pdf>.
- Молочний альянс. URL: <https://milkalliance.com.ua/company/inform/molochnij-alyans>.
- Рудика В.І. Теоретичні аспекти стратегії розвитку фінансів підприємства. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/60.pdf.
- Модель Альтмана. URL: <https://discovered.com.ua/glossary/model-altmana>.
- Мартиненко В.П. Методи оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14317/1/8.pdf>.

REFERENCES:

1. Kapran V. I., Kravchenko M. S., Kovalenko O. K. & Omelchenko S. I. (2006). Banking operations: a textbook. Center for Educational Literature. [in Ukrainian]
2. Orhanizatsiini aspekty analizu kredytopromozhnosti pidpriemstv-pozychalnykiv [Organizational aspects of the analysis of creditworthiness of borrowing enterprises]. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1223>.
3. Epifanova A.O. (n.d.). Otsinka kredytopromozhnosti ta investytsiinoi pryvablyvosti subiektiv hospodarivannia [Assessment of creditworthiness and investment attractiveness of business entities]. Available at: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_F/Yepifanov_Dekhtiar_1_Shkol%27nik_.pdf. [in Ukrainian]
4. Vladimirskaya N. I. (n.d.). Osoblyvosti suchasnykh metodychnykh pidkhodiv do otsinky kredytopromozhnosti pozychalnyka [Features of modern methodological approaches to assessing the borrower's creditworthiness]. Available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4677/1/Особливості%20сучасних%20методичних%20підходів%20до%20оцінки%20кредитоспроможності%20позичальника.pdf> [in Ukrainian]
5. Molochnyi alians [Milk Alliance]. Available at: <https://milkalliance.com.ua/company/inform/molochnij-alyans>.
6. Rudyka V.I. (n.d). Teoretychni aspekty stratehii rozvytku finansiv pidpriemstva [Theoretical aspects of the strategy of enterprise finance development]. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/60.pdf. [in Ukrainian]
7. Model Altmana [Altman's Model]. Available at: <https://discovered.com.ua/glossary/model-altmana>.
8. Martynenko V. P. (n.d). Metody otsinky konkurentospromozhnosti subiektiv hospodarivannia [Methods for assessing the competitiveness of business entities]. Available at: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14317/1/8.pdf>. [in Ukrainian]